

Dijkrollen van de Nije Slachte bij Oxwerd

(ca. 1492-1549)

door R.H. Alma

Inleiding

De twee dijkrollen die hieronder zijn uitgegeven, stammen eigenlijk uit tenminste drie verschillende jaren. De oudste van beide lijsten is in 1534 opgenomen in het Aduarderzylboek dat in dat jaar door een monnik van het klooster Aduard werd vervaardigd. Deze dijkrol is hoofdzakelijk een omstreeks 1492 opgestelde lijst, maar met enkele latere aanvullingen uitgebreid, vermoedelijk van kort vóór 1534; het aantal namen is echter te klein om die laatste datering nauwkeuriger te bepalen. Dat de oorspronkelijke lijst uit het laatst van de 15de eeuw stamt, blijkt allereerst uit de vermelding dat de eigendom van een stuk land in 1492 door een eed bevestigd werd ('dat hem *Sicke Poma* anghesworen heeft myt ses tughen sijn naeste vrenden int jaer van [14]92'). Verder treffen we *Tjaert Broersema* in de lijst aan, die nog leeft in 1495 en overleed vóór 1500, en de erfgenamen van *Menno Doema*, die kort vóór 1492 overleed. Ook andere personen, als *Sibeke Louwens*, *Siwert Mentema*, *Focke Bewsema*, *Iwe Bruninge* en *Gese Lewe* vinden we in de tweede helft van de 15de en het eerste decennium van de 16de eeuw vermeld, wat zich niet verzet tegen een datering van ca. 1492¹.

De tweede dijkrol is volgens het bovenschrift omstreeks 24 augustus 1549 opgesteld door *Effo Benens*, maar uit vergelijking van de twee dijkrollen blijkt al dat dat niet helemaal juist is. Tenminste een aantal namen is regelrecht gekopieerd uit de oudere dijkrol en soms zijn de eigenaren aangepast aan de situatie van 1549².

Omdat de twee dijkrollen opvolgende eigenaren geven over een periode van ruim 50 jaar, geven we de beide lijsten hieronder naast elkaar uit. Links de dijkrol van ca. 1492, met de vermoedelijke aanvullingen van ca. 1530 door een linkerinspringing van de tekst aangegeven, en rechts de lijst van 1549 (met uit de lijst van 1492 gekopieerde fragmenten)³, waarbij de informatie over bewoners, gebruikers en gedeelde eigendom door een linkerinspringing is afgescheiden. De oorspronkelijke tekst is op het eerste gezicht een onoverzichtelijke brij, maar door het zo uit te geven wordt de structuur

¹ R.H. Alma, 'Adel in het Westerkwartier', *Virtus* 11 (2005) te verschijnen.

² H. Feenstra en H.H. Oudman, *Een Vergeten elite* (Leeuwarden 2004) 156-157, dateren de eerste lijst op ca. 1520, omdat verschillende van de namen ook voorkomen in de tweede lijst. De lijst dateren zij als geheel op 1549. Uit het voorgaande blijkt dat de overeenkomst tussen de beide rollen te verklaren is doordat zij beide delen bevatten die uit 1492 stammen en doordat de aanvullingen op de eerste lijst slechts enkele tientallen jaren vóór 1549 zijn toegevoegd

³ U.B. Groningen, ms. add. 302; Arch. Dijkrecht Humsterland, inv.nr. 3, pag. 68 evv.

van de dijkrol voor de lezer in één oogopslag duidelijk en zijn de eigenaren en gebruikers uit de verschillende perioden te onderscheiden.

De Nije Slachte waarvan het onderhoud in de onderstaande dijkrol wordt omgeslagen, werd in 1457 aangelegd tussen Oxwerderzijl en Balmahuizen, dus ten noordwesten van Noordhorn (men zie het kaartje op pag. 55, daar aangegeven met het jaartal 1457) en de hiernavolgende landeigenaren en -gebruikers waren gegoed ten noordoosten van deze dijk, bij de Riet stroomopwaarts. Uit de tekst blijkt dat het onderhoud van één roede dijk viel op twee grazen land.

De dijkrol van de Nije Slachte wordt in beide handschriften gevolgd door aantekeningen betreffende het onderhoud van de Oxwerderzijl van ca. 1492 en in het oudste handschrift vervolgens door de namen van de zijlrechters in 1490. Omdat deze teksten uit dezelfde tijd als de dijkrol van de Nije Slachte stammen en blijkbaar voor een deel al vanouds gezamenlijk overgeleverd werden, geven we deze hieronder tevens uit.

Bij de tekst

In de onderstaande tekst hebben wij vrij veel genormaliseerd: romeinse cijfers zijn vervangen door arabische, interpunctie en hoofdlettergebruik is aan de moderne regels aangepast, net als het gebruik van u/v en i/j. De w is in een aantal gevallen als uu getranscribeerd (buiten 'gasthuus' en 'stuvers' komt geen uu voor).

ca. 1492 en ca. 1530

1549 (ca. 1492)

Item hyr beghynt de rolle van de Nije Slachte van den pael up den dijk bij den zijl	Die Nije-Slachterolle beghinnende an Oxwerder- off Sloeterzijllvack, nijes besc. van <i>Effo Benens</i> omtrent Sunte Bartholomeus anno 1549
Item <i>Roleff Wycherynck</i> 5 roden. Item <i>Reyner Sickumma</i> offte <i>heer Eppen</i> , srijver van Covorden, 3½ roden van <i>Heer-ken</i> . Item <i>Roleff Wycherinck</i> noch 5 roden.	<i>Wicheringhe</i> landen in 't eerste in een stuccke om die horne 13½ roeden.
Item <i>Doe Herkumma</i> op 't Sant 6 roden.	<i>Doede Harkema</i> lant, daer <i>Jonghe Jacob</i> up woent 6 roede dijkes.
Item <i>Sicke Poma</i> ofte <i>Bennynghe</i> , <i>Allert Modens</i> ofte <i>Luel</i> sijn swagher een rode van <i>Luppe Enen soen</i> .	<i>Douwe Douwema</i> 6½ roe up <i>Menne Hemkens</i> lant, daer nu <i>Roelff Peters</i> up die dijk up woent.
Item <i>Doe Herkumma</i> op 't Sant noch 6 roden.	<i>Doede Harkema</i> voersc. noch 6 roe, daer <i>Jonghe Jacob</i> up woent.
Item <i>Holbrecht</i> , <i>Date Ubbens</i> suster, 1½ roden	<i>Dathe toe Oestum</i> ende <i>Dathe Menolts</i> togaeder ½ roede, up een gras landes in die Cruysvenne gelegen.
Item <i>Duert Allers</i> steefkinderen ½ rode op Sackummavenne van <i>Hemke Schinsema</i> tho Faen.	<i>Claes Jarges</i> unde <i>Gebbe</i> een halve roe dijcks up hoer lant.

<p>Item <i>Yentike Bursma</i> een rode op sijn eghen lant bij dat cruce bij Sackummevenne dat hem <i>Sicke Poma</i> anghesworen heeft myt ses tughen sijn naeste vrenden in 't jaer van [14]92.</p> <p>Item dat convent van Adewert een rode van <i>Sibbiken Louwens</i> upten Ham. Ende maket <i>Dato Ubbens</i> offte de dat land bruket nu ofte hyr namaels.</p> <p>Item <i>Lolke</i> een halve rode.</p>	<p><i>Dathe Ubbens</i> toe Oestum ende <i>Dathe Menolts</i> ende <i>Peter Benninge</i> off <i>Goltsmid</i> ende <i>Claes</i> unde <i>Gebbe</i> voersc. toe gelijke 2 roe, nae grastale up negen⁴ grasen landes in de Cruysvenne.</p> <p><i>Effe Benens</i> 2 roe van <i>Jencke Buersema</i> up twe grase landes ende 1 veren[del] roedes up sijn eyghen landt.</p>
<p>Item dat convent van Aedwert 1½ rode van <i>Luppe</i>. Ende de maket <i>Balle Fockens</i> offte de dat landt bruket nu offte hyr namaels.</p>	<p>Dat convent van Aedwert 1½ roede, dat welck <i>Claes Eppens</i> maket.</p>
<p>Item <i>Allert Modens</i> offte <i>Luer</i> sijn swagher 1½ rode van <i>Ypa Clingama</i>. Item <i>Yentike Bursma</i> een rode op sijn landt oeck.</p>	<p><i>Douwe Douma</i> 2½ roe up <i>Menne Hemkens</i> lant, daer <i>Roelff Peters</i> up woent.</p>
<p>Item <i>Allert Modens</i> offte <i>Luer</i> een rode van <i>Yva Sips</i>. Item dat convent van Aedwert 4½ rode. Ende de maken <i>Dato Ubbens</i> ende <i>Louwe Fockens</i> togader of de dat lant bruken.</p>	<p>Dat convent van Aedwert 5½ roe. Dat maket <i>Gheert Carmis</i> ende <i>Hille Jansen</i> up dat convents landt.</p>
<p>Item dat diep ende meen dijck 18 roden. Ende de maken des kelners meyers van den Dijck ende Ham voert <i>Suethormers</i>, <i>Noe[r]thormers</i> ende <i>Homsters</i> togader ende de daer uut wateren als 't noet is.</p>	<p>Item dat diep ende die meendelen toe samen 18 roe. Die maken des kellers meyers van den dijck ende Den Ham, woert <i>Suethormers</i> ende <i>Northormers</i> ende <i>Hamsters</i> ende die <i>Humsters</i> gelandet tusschen <i>Goedekemaslachte</i> ende <i>Nije Slachte</i>.</p>
<p>Item <i>Remt Yensumma</i> 1 rode daarnaest.</p>	<p><i>Rempt Jensema</i> een roede dijckes. Die maket <i>Wyrck Ubbens</i>.</p>
<p>Item <i>Reyner Fripumma</i> een rode.</p>	<p><i>Reyner Frytema</i> 1 roe up <i>Frytema</i>.</p>
<p>Item <i>Allert Brunningha</i> 5 roden.</p>	<p><i>Douwe Douwema</i> vijff roeden up <i>Brunyngha</i>heerdt.</p>
<p>Item <i>Reyner Fripumma</i> 5 roden.</p>	<p><i>Reyner Frytema</i> noch vijff roeden up <i>Frytema</i>heerdt.</p>
<p>Item dat convent van Aedwert een rode van <i>Evert Sickumma</i>. Ende de maket <i>Grebbe</i> offte de dat landt bruken.</p>	<p>Dat convent van Aedwert 1 roe. Die maket <i>Harmen Hilbrants</i>.</p>
<p>Item <i>Roetsumma</i>heert 2 roden. Ende de maket de meyer altoes de daerop woent.</p>	<p><i>Douwe Douma</i> 2 roe up <i>Roetsma</i>heerdt. Die eene roe maket die meyer up <i>Roetsma</i>heerdt ende die ander roe die meyer toe <i>Brunyngha</i>.</p>

⁴ De tekst geeft ten onrechte *megen*.

Item <i>Sywert Mendumma, Rybert Uublema, Remke Gisma</i> tosamen 5 roden ende een vereendeel.	<i>Jemke Tassema</i> vijf roe ende een verendel up <i>Tassemaheerdt</i> off <i>Gaukema</i> . Daer comt <i>Stollinge</i> een halve roe van t'maken, nu <i>Effe Eysens</i> .
Item <i>Remt Yensumma</i> een halve rode.	<i>Rempt Jensema</i> een halve roede. Die maket <i>Wyrck Ubbens</i> .
Item <i>Sicke Brunningha</i> ende <i>Menne</i> sijn broder thogader 1½ rode.	<i>Eelinck Moema</i> 1½ roe up <i>Meersterheert</i> naest an <i>Bruninghaheert</i> gelegen.
Item <i>Focke Beusumma</i> ende <i>Syabbe Boykumma</i> to <i>Esynghe</i> tosamen 6 roden.	<i>Tjemme Ubelma</i> up die dijck 3 roe up <i>Beusemalant</i> . Daer sal <i>Hiddo Jensema</i> 1½ verendel van een roe van hebben op dat zueder-endt, up dardehalff gras landes gekoft van <i>Jesele Ubelma</i> . <i>Dirck Coenders</i> kinder 3 roe up <i>Beusemalant</i> gekoft van <i>salyghe Atte Frytema</i> . Die maket <i>Johan Thomas</i> up 3½ grase landes.
Item <i>Remke Gisma</i> vijf roden.	<i>Remke Gissema</i> vijf roe. Die maken <i>Stollinge</i> off die meyer toe <i>Sickemahuys</i> , nu <i>Effe Eysezoen</i> .
Item <i>Iwe Brunningha</i> een halve rode. Ende de maket <i>Abel Dijkhusen</i> .	<i>Douwe Douwema</i> ½ roe. Die maket <i>Harryt Moerema</i> up <i>Polsheerdt</i> ghelegen up den Ham.
Item <i>Uublema, Frouwema</i> ende <i>Clarama</i> een rode togader.	<i>Ubel Tassema, Froema</i> ende <i>Clarema</i> een roe. Daer maket <i>Ubel Tassema</i> ½ roe van, <i>Froema</i> ende <i>Clarema</i> maken die ander ½ roe toeghelijke ⁵ .
Item <i>Reyner Fripumma</i> 1½ rode.	<i>Reyner Frytema</i> 1½ roe up <i>Frytemaheert</i> .
Item <i>Date Balma, Yentken</i> soen, 1 rode.	<i>Jemke Ballema</i> 1 roe <i>Bauke Ballema</i> zoen.
Item <i>Eyse Doma</i> ende <i>Remt Yensumma</i> 1½ rode togader.	<i>Rempt Jensema</i> 3 verendel van een roe Dat welck sie hebben up 1½ gras landes van <i>Doema</i> toe <i>Zelwert</i> . <i>Doemaheerdt</i> toe <i>Zelwert</i> 3 verendel van een roe. Die maket <i>Thijs Eense</i> zoen.
Item <i>Allert Brunnyngha</i> ende <i>Eyse Alten</i> soen togader 3½ rode van <i>Balle Droch</i> .	<i>Douwe Douwema</i> 3½ roe up <i>Droechsemaheert</i> . Daer maket <i>Loee Boltsema</i> heerdt ½ roe van, gelegen in <i>Heeremaburen</i> .
Item <i>Tyaert Broersma</i> een rode.	<i>Pabe Broersema</i> 1 roede up <i>Broersemaheerdt</i> toe <i>Barwerth</i> .
Item <i>Herke Pawinghe</i> kinderen 1 rode.	<i>Harcke Paema</i> kinderen 1 roede. Daer maket <i>Altke Eenens</i> van een darden deel van een roe ende <i>Oester Paema</i> dat ander part.

⁵ Hierbij op een los, aangehecht papiertje: *Tjemme Ubelma* up den dick, *Froma* ende *Clarema* een roe, de maecken *Ubelma, Froma* ende *Clarema* to hoepe.

Item dat convent van Aedwert 24 roden. Ende maken de Langheweesters, Dijcksters ende Hamsters. <i>Date Ubbens</i> ende <i>Balle Fockens</i> solen myt de Hamsters arbeyden offte de dat landt bruket.	Dat convent van Aedwert 24 roen.
Item <i>Ghese Lewens</i> in de stad 7½ [rode] van <i>Grote Sicke</i> . De maket <i>Menne Benens</i> .	<i>Ghese Leewens</i> 7½ roeden. Die maeket <i>Johan Harmens</i> .
Item de hillighen van Noerthorm 4 roden.	Die patroen toe Northorm 4 roeden.
Item <i>Allert Brunningha</i> 5 roden.	<i>Douwe Douwema</i> vijff roen. Die maket <i>Johan Gheerrits</i> up Douwemaheerdt gelegen bij dat olde diep.
Item <i>Ubele Clarama</i> , <i>Sicke Uuttema</i> ende <i>Hercke Ublema</i> een rode thosamen.	<i>Ubel Clarema</i> , <i>Sicke Uuthema</i> ende <i>Harcke</i> <i>Ubelma</i> een roe. Daer maket <i>Menoldt Clarema</i> 3 verendel van ende <i>Harcke Pappema</i> dat ander verendel ⁶ .
Item dat convent van Aedweert noch tyn roden. Ende de maken de Dijcksters ende Hamsters als voerschreven steet.	Dat convent van Aedwert 10 roeden.
Item <i>Suncte-Geertrudsgasthuys</i> tho <i>Gronnynghen</i> ½ rode. Ende dat maket <i>Menne Benens</i> .	<i>Sunte-Gheertruedsgasthuys</i> ½ roe. Die maket <i>Johan Harmens</i> up dat gasthuyslandt.
Item <i>Roleff Wycherynghe</i> een verendeel van <i>heer Eppe</i> .	<i>Wicheringhe</i> een verendel van een roe van <i>heer Eppe</i> . Dat maeket <i>Jacob thoe Sloet</i> .
Item <i>Waveke Reytsomma</i> 3 verendeel	<i>Waeffke Rytsma</i> 3 verendel van een roe. Daer maket <i>Gheert Karmis</i> een verendel van ende <i>Hermen Hilbrants</i> , <i>Peter</i> <i>Lamberts</i> , <i>Diwer</i> , <i>Bartholomeus Roets</i> , ende <i>Claes Eppens</i> maken die ander halve roe, mit den anderen t'gelijke.
Item <i>Rembert Poma</i> ende <i>Yve Sickomma</i> ende <i>Hedde Rypsema</i> een rode thogader.	<i>Rempt Poema</i> , <i>Iwo Sickema</i> ende <i>Heddo</i> <i>Ritsma</i> een roe. Die maken <i>Harcke Hayema</i> ende <i>Popke</i> <i>Teets</i> toegader.
Item <i>Sycke Poma</i> ende <i>Reynt Beninghe</i> 2 roden ende een vereendeel.	<i>Sicko Poema</i> ende <i>Reydt Beninghe</i> 2 roe ende een verendel. Daer maket <i>Gheert Karmis</i> 3 ve- rendel van, ende <i>Harcke Hayema</i> , ende <i>Luppe</i> <i>Kempens</i> bij de tille maken dat ander part.
Item <i>Tyasse junghe Rentens</i> soen 1½ rode.	<i>Jacob Tyassens</i> up die Ham 1½ roede. Die maket <i>Johan Peters</i> toe Northorm.

⁶ Hierbij op een los, aangehecht papiertje: 'Tyemmo Ubelma up den dick ende Clarema ende Sico Utema ende Harcko Ubelma een roo tho saemen.'

Item <i>Popke Moyman</i> ende <i>Sywert Mentens</i> ½ rode gader.	<i>Popke Moema</i> ende <i>Sywert Mentema</i> een halve roe. Die maken <i>Popke Moema</i> ende <i>Rycke Goekema</i> van <i>Mentema</i> heerdt, een meyerman.
Item <i>Heercke Pawinghe</i> kinderen, <i>Focke Beusema</i> , <i>Heercke Rensumma</i> ende <i>Godde</i> zijn broeder een rode thogader.	<i>Harcke Paema</i> ende <i>Focko Beusema</i> , <i>Harcke Rensema</i> ende <i>Godde</i> zijn broeder een roe. Die maken <i>Oester Paema</i> .
Item <i>Heercke Rensumma</i> ende <i>Godde</i> zijn broeder een ½ rode thogader.	<i>Heere Rensema</i> ½ roe. Daer maket <i>Druetsema</i> heerdt 2½ voeten van ende <i>Rensema</i> heerdt dat ander.
Item <i>Date Sickumma</i> 3½ rode.	<i>Dathe Sickema</i> 3½ roe. Die maket <i>Dathe Ballema</i> heerdt bij de dijk.
Item <i>Menne Doema</i> zijn erfghenamen een rode.	<i>Menne Doema</i> een roe. Die maket <i>Jemke Ballema</i> , <i>salyghe Bauke Ballema</i> soen.
	Et sick est finis. Summa in allen lanck hondert unde drie entsoeventich unde een verendel van eener roede.
Item aldus ghif men plackenschot tot <i>Vrewoltmer-</i> ofte <i>Oexwerderzijl</i> In 't yrste 2 rechters van den <i>Meden</i> ellick rechter 7 arensngulden. Item 2 rechters in <i>Oestwoelt</i> , ellick rechter 8 arensngulden plackenschot. Item 2 rechters tho <i>Letterbort</i> , ellick rechter 7½ arensngulden ende een oert. Item dre rechters tho <i>Midwolde</i> . Item <i>Yelle Ottumma</i> ghiff allene dertyn arensngulden. Ende de ander twe rechters ellick 7 arensngulden plackenschot. Item 3 rechters tho <i>Oeldebuer</i> , ellick rechter 10 arensngulden ende een vleemsche. Item 2 rechters to <i>Roderwolde</i> tosamen 23½ arensngulden. Item een rechter tho <i>Lottykewolde</i> ghiff 4 gulden plackenschot een oert myn. Item aldus ghiff men plackenschot.	Van plackenschot tot die zijll Item twe rechters op de <i>Meden</i> , elck rechter 7 arensngulden Item twe rechters in <i>Oestwoldt</i> , elck rechter 8 arensngulden Item twe rechters thoe <i>Letterberth</i> , elck rechter 7½ arensng. ende 1 oert Item drie rechters toe <i>Midwolde</i> , de eene gheeft 13 arensng. ende die ander elck 7 arensngulden Item rechters in dat <i>Oldeberth</i> , elck rechter 10 arensng. ende 1 vleemsche Item twe rechters toe <i>Roederwolde</i> geven t'zamen 23½ arensngulden Item een rechter van <i>Lottingwolde</i> die gheft 4 arensngulden ende 1 oert Summa van den <i>Drenthen</i> belopt 30 gulden min een oert Summa over all hondert ende 22½ arensngulden van 't plackenschot

In het handschrift van *Hidde Jensema* (hierboven in de rechterkolom) volgt na de verdeling van het plakschot enkel de tekst ‘ende dat groetiensschot nae advenant’. In het Aduarderzijlboek (in de linkerkolom) volgt de verdere beschrijving van het grootjesschot, opgesteld in 1491 met een aantekening betreffende de ontvangst in 1492. Daarna volgt een overzicht van de zijrechters van Oxwerderzijl in 1490:

Item aldus ghyfft men groetiensscot tot Vrewoltmer- off Oexwerderzijl.
 In ’t yrste 2 rechters van den Meden, ellick rechter 3½ ar. gulden.
 Item 2 rechters in Oestwolt, ellick rechter 4 gulden.
 Item 2 rechters to Letterbort, ellick rechter 3½ gulden ende 4 stuvers.
 Item 3 rechters toe Mydwolde; *Yelle Ottumma* allene ghiff 6½ arens gl. ende de ander 2 rechters, ellick 3½ arens gulden.
 Item 3 rechters toe Oldebort, ellick 5 ar. gl. myn een yagher.
 Item 2 rechters to Roderwolde tosamen 13 arens gulden ende een oert offte een yeghelick 6½ ar. gl. ende 2 krumst.
 Item 1 rechter to Luttikewolde; de ghiff 2 arens gulden.
 Item de summe van groetyensschot is 64½ arens gulden, anno [14]91.
 Anno [14]92 recepi⁷ 40 gulden.

Item in ’t jaer ons Heren dusent vierhundert ende neghentich do weren desse gode mans rechters to Oexwerderzil.

Item ten yrsten 2 rechters van den Meden. Item *Mencke Mennens*, *Mans Poppema*⁸ ende de gheven 13 ar. gl. voer plackenschot, wal betaelt.

Item 2 rechters in Oestwolt. Item *Wobbe Poppema*, *Pape Allens* ende de gheven 15½ arens gulden ende een oert voer plackenschot, wal betaelt.

Item 2 rechters to Letterbort. *Yne Oukema*, *Willike to Letterburt* de geven ellick 7½ arens gulden ende een oert tosamen 15½ arens gulden plackenschot, wal betaelt.

Item 3 rechters to Mydwolde *Yelle Ottumma* ghiff allene 13 ar. gl. voer plackenschot ende dat is wal betaelt, ende *Egghe Bennynga* ende *Hermen Auts* gheven 14 ar. gl. myn enen halven oert plackenschot, wal betaelt.

Item 3 rechters to Oldebort, *Retke Eetkens*, *Focke Tyassens*, *Wiede Vaetmans* ende de gheven ellick bijsonder 8½ ar. gl. ende een vleemsche, wal betaelt.

Item 2 rechters to Rorerwolde de hebben wal betaelt 23½ gulden.
 Item 1 rechter tho Lottykewolde 4 gulden ende een oert, wal betaelt.
 Summa van den Drenten is dertich gulden myn een oert.
 Summa van plackenschot is hondert ende 32½ arens gulden myn een oert.

⁷ = heb ik ontvangen.

⁸ Boven beide namen is geschreven 6½.